

המשמעות להלכה של טעם מצות השמיטה

הגמרא במסכת סנהדרין (לט, א) מבארת את טעמה האמוני-רוחני של מצות השמיטה: "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע, **כדי שתדעו שהארץ שלי היא**".¹ מחברים ומפרשים רבים התייחסו לטעם זה במבט אמוני-מחשבותי.² כאשר נעניין בפרטי הלכות איסורי מלאכה בשביעית נראה שקיימים איסורי מלאכה בשביעית שגדרם ההלכתי הוא **שלא להתנהג כבעלי השדה**, אלא בדרך של שמיטה והפקר. כאן נבדוק עניין זה בעיקר ביחס למלאכות קצירה ובצירה האסורות מהתורה, לאור דברי הגאון הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל. הגרש"ז בספריו "מעדני ארץ" על שביעית ו"מנחת שלמה" הלכות שביעית (מילואים סימן ו) דן בעניין זה ארוכות.³ ראשית, הוא מצביע (מעדני ארץ ב, ד) על העובדה שאסור לעשות בשביעית מלאכה שעיקרה להיטיב את פירות השנה השישית אע"פ שאין בפירות אלו שום קדושה, כפי שאומרת המשנה (שביעית ב, ה): "פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית לא סכין ולא מנקבין אותן". וכן מלאכת זימור אסורה אף באילנות סרק שאין בהם שום קדושה, כפי שמפורש בתוספתא (ג, י): "הקוצץ בקנים הרי זה מגביה טפח וקוצץ", מכיוון שהמלאכה נעשית במחובר לארץ היא נחשבת כעבודת קרקע.

- 1 ביחס למצוות היובל אומרת התורה (ויקרא כה, כג) "כי לי הארץ", ומשמע בפירוש שטעם המצוה הוא הכרה בבעלותו של הקב"ה על הארץ. אמנם אין הכרח ללמוד ממצוות היובל העוסקת במכירת קרקע לצמיתות למצוות השמיטה, ועל כן הגמרא צריכה ללמדנו שגם השמטת הקרקעות מבוססת על טעם זה.
- 2 ספר החינוך (מצוה פד), כלי יקר (ויקרא כה, ב-ג), חידושי אגדות למהר"ל סנהדרין (לט, א), הכתב והקבלה (ויקרא כה, ד), פרי צדיק (בהר אות ד), ארץ חמדה למלבי"ם (ויקרא כה, ב), וכלי יקר (שם). יש שקישרו (עבודת ישראל לר' ישראל מקוזניץ תחילת פרשת בהר; אמרי אמת תרפח) בין היסוד שהארץ בבעלותו של הקב"ה לקבלת עול מלכות שמים. המכילתא (משפטים פרשה כ) דורשת את סמיכות מצות השמיטה למצות עליה לרגל (עי' קובץ "קול התורה" סד תשרי תשס"ח ביאור יפה של הרב ישראל יעקב פישר לאור הטעם הנ"ל). רבים נתנו טעמים מחשבתיים למצות השמיטה, וראה למשל לקט טעמים במאמרו של הרב יעקב ח' חרל"פ "יסודות מחשבתיים במצוות השמיטה" ('המעין' מא, ב [שבט תשס"א] עמ' 66 ואילך).
- 3 במקומות רבים בספרו "מעדני ארץ" שביעית דן הגרש"ז בשאלה זו. יש להעיר שהצגת הדברים ב"מעדני ארץ" שונה במקצת מדרך הצגת הדברים ב"מנחת שלמה", וכאן יובאו הדברים בעיקר כפי שהוצגו ב"מעדני ארץ". הרבה מדברי הגרש"ז בספרים אלו חוזרים ונשנים שוב בקונטרס "מקדם לעדן" שאודותיו נכתב לקמן, לעיתים בתוספת בהירות והסבר.

אמנם הגרש"ז מעיר שלמרות איסור זה מצינו בירושלמי (ו, ב) שפירות שישית שנכנסו לשביעית מותרים בקצירה ובצירה. וכך הם דברי המשנה (ו, ב): "עושין בתלוש בסוריא, אבל לא במחובר. דשים וזורים ודורכים ומעמרין, אבל לא קוצרים ולא בוצרין ולא מוסקין". הירושלמי מסתפק לאיזה פירות מתייחסת המשנה: "ומה נן קיימין, אם בפירות שישית שנכנסו לשביעית אפילו בארץ מותר, אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר ולקצור אסור, אלא כי נן קיימין בפירות שביעית בשביעית". הר"ש סיריליאו ומהר"א פולדא ביארו שקושיית הירושלמי היא ביחס למלאכות קצירה ובצירה⁴, ונמצא שלדבריהם מלאכות קצירה ובצירה מותרות בארץ ישראל בפירות שישית שנכנסו לשביעית אפילו כדרך בלי שינוי, אף ששאר המלאכות אסורות בפירות שישית. אך מה הטעם לחלק בין המלאכות בעניין זה?

הגרש"ז מבאר שאיסורי קצירה ובצירה תלויים בדין הפירות, היינו שהאיסור קיים רק אם חלים על הפירות דיני קדושת שביעית וחובת הפקר. על כן פירות שישית מותרים בקצירה ובצירה כדרך, אף ששאר המלאכות כסיכה וניקוב אסורות בהן. איסורי קצירה ובצירה מורים שביעית הם הפקר ואין בעלות אדם עליהם, ועל כן איסורים אלו שייכים רק כאשר מדובר בפירות שבהם חלים דיני שביעית. נמצא לפי הגרש"ז שמלאכות קצירה ובצירה אינן אסורות משום שהם מלאכות הקרקע כשאר המלאכות (זריעה וזמירה), אלא משום שפעולות אלו מורות שהפירות עדיין בבעלות האדם ואינם הפקר, אף שהם פירות שביעית.

לאור זאת מבאר הגרש"ז (שם, סימן ג אות ה) הלכה נוספת במלאכות קצירה ובצירה. כתוב בתורת כהנים (בהר א, ג): "לא תבצור - לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאינים של שביעית אין קוצים אותה במוקצה, אבל קוצה אתה בחורבה". מבואר שאיסורי קצירה ובצירה בפירות שביעית קיימים רק כאשר הוא קוצר כדרך הקוצרים, אך אם קוצר שלא כדרך הקוצרים המלאכה מותרת. הרמב"ם (שמיטה ויובל ד, א) מוסיף בדין זה פרטים: "זוה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור - שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה, ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל"⁵. מבאר הגרש"ז שלפי האמור מובן היטב שקצירה

4 אמנם הפני משה ביאר שקושיית הגמרא היא רק ביחס למלאכת דישה ולא למלאכות קצירה ובצירה, וכוננת הגמרא להקשות מדוע המשנה אומרת שמותר לדוש רק בסוריא הרי זה מותר גם בארץ ישראל; לפי ביאור זה אפשר שמלאכות קצירה ובצירה אסורות גם בפירות שישית.

5 הרמב"ם כותב מספר פרטים המגדירים מהי קצירה שלא כדרך הקוצרים: 'קצר כל השדה', 'העמיד כרי ודש', 'קוצר מעט מעט'. האחרונים האריכו לדון בפרטים אלו, עיין מנחת חינוך (מצוה שכט ד"ה והנה הדברים), חזון איש (ס"י יב אות ה ד"ה ולדעת וד"ה וענין), ומעדני ארץ (סימן ג ב-ד).

מועטת ומשונה אינה אלא קצירה עראית כדרך שרגילין לזכות מן ההפקר, ולא ניכרת בעלות בפירות על ידי פעולה זו. הוא מוסיף שגדר זה מפורש בדברי הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה רכג): "שהזהירנו מאסוף מה שיצמיחו האילנות מן הפירות גם כן בשנה השביעית כמו שנאסוף פירותיהם בכל שנה, אבל נעשה אותו בשינוי להורות שהוא הפקר"...

הגרש"ז מביא במקומות שונים ראיות נוספות לשיטה זו, ואין כאן המקום להאריך. כאן אביא בקצרה כמה השלכות מעשיות מחודשות שהגרש"ז מחדש לפי הבנה זו.

א. כאמור קצירה ובצירה בפירות שישיית שנכנסו לשביעית מותרות אפילו בלא שינוי, אף ששאר מלאכות הקרקע אסורות (סימן ב אות ד, סימן ד אות ט). מאידך אומר הגרש"ז (סי' ב אות ד, סי' ד אות יב, מנחת שלמה עמ' שנה) שאסור לקצור ולבצור פירות שביעית שנכנסו לשמינית מעיקר הדין ולא מדין תוספת שביעית, אף ששאר מלאכות הקרקע מותרות בשמינית.

ב. ידוע שהבית יוסף (אבקת רוכל סי' כד) פסק שאין קדושת שביעית בפירות של נכרים אף שהם גדלים בארץ ישראל. אומר על כך הגרש"ז (סי' ב אות ד, ומנחת שלמה שם) שהיות ואיסור קצירה ובצירה תלוי בקדושת הפירות, נמצא שפירות נכרים מותר לקצור ולבצור בשביעית אפילו כדרך בלא שינוי, אף שמלאכות אלו אסורות בפירות של ישראל מהתורה⁶ (שאר המלאכות, זריעה וזמירה, הן מלאכות עבודת הקרקע, ועל כן בהן לא מועילים כלל דברי הבית יוסף⁷).

ג. איסורי קצירה ובצירה אינם נוהגים אלא במיני תבואה ופירות שחלים עליהם קדושת שביעית וחובת הפקר, ועל כן אין איסורים אלו קיימים בעצים העומדים להסקה (סי' ב אות ד, והאריך בזה בסימן ד).

ד. הגרש"ז א מתיר בצירת פירות ערלה בשביעית שלא על מנת לאכול אלא כדי שהעץ לא יוכחש ומנחת שלמה מילואים סימן ו עמ' שנו, וכן במוסגר במעדני ארץ סי' ג אות ח, כיון שהתורה בין כך אסרה פירות ערלה אין נדרש לגבם הפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", וממילא לא נוהגת בהם חובת הפקר. וכיון

6 הגרש"ז כתב בתחילה (מעדני ארץ סימן ב אות ד) להתיר איסורי קצירה ובצירה אף לדעת המב"ט שחולק על הבית יוסף ואומר שגם בפירות של נכרים נוהגת קדושת הפירות, מפני שאף שישנה קדושה בפירות מכל מקום אין חובת הפקר. אמנם לבסוף חזר בו מזה (סימן ז אות יז).

7 'היתר המכירה' שהונהג על ידי הגרא"ה קוק זצ"ל מבוסס על דברי הבית יוסף שבפירות נכרים אין קדושת שביעית (ועיין מבוא לשבת הארץ סי' יא, טו), ומכל מקום הרא"ה לא התיר מלאכות קצירה ובצירה, והתיר את המלאכות האסורות מהתורה רק על ידי נכרי (שבת הארץ ח, ח. אמנם ראה ב"שבת הארץ" הוצאת מכון התורה והארץ שם הע' 21). אמנם הגרש"ז מתיר קצירה ובצירה אף שאסורות מהתורה, משום שבפירות נכרים אין נוהגים כלל דיני קדושת שביעית וממילא לא נוהגים בהם איסורים אלו כנ"ל, ונמצא שהגרש"ז מיקל בזה יותר מהרא"ה. אמנם ראה הערת הגרש"ז במעדני ארץ סימן ב הע' 5.

שאיסור בצירה הוא משום קדושת הפירות ומנהג הבעלות עליהן - מלאכות אלו מותרות, אך במלאכות הקרקע ודאי שיש להחמיר גם בפירות ערלה⁸.

ה. בספר משנת רבי עקיבה (סימן ה) הביא שיש סוברים שלאחר מצות ביעור פוקעת הקדושה מהפירות. אומר הגרש"ז ("מעדני ארץ" סוף סימן ו, מנחת שלמה שם) שאף שבפירות מחוברים הביעור נעשה ממילא, ולא על ידי האדם, מכל מקום קדושת הפירות פוקעת, ועל כן מותר לקצור אותן אפילו ללא שינוי.

ו. הגרש"ז דן (סימן ז אות ד) האם מותר לאדם לקצור שדה חברו שהופקר אפילו בלא שינוי, וכתב שלכאורה איסור זה שייך בבעלים עצמם, אך לא באחרים שאינם הבעלים וקצירתם אינה מהווה מעשה בעלות. אמנם לבסוף מסיק הגרש"ז שפעולה זו אסורה אף לאחרים שאינם הבעלים, עיי"ש ראיותיו לזה.

עיקרי דברי הגרש"ז התפרסמו על ידו בתחילת שנת השמיטה תרח"ץ במאמר "לשאלת העבודה בשביעית", והרב ישעיה זאב וינוגרד פרסם מאמר בירחון "שערי ציון" בחודש טבת תרח"ץ (חוברת ד-ז סימן כ) ובו הוא משיג על דבריו. בעקבות כך החלה חלופת מכתבים ענפה בין הרב וינוגרד לגרש"ז, זה מקשה וזה משיב, שהודפסה בסוף המהדורה החדשה של ספר "מעדני ארץ" (תשס"ח) בשם קונטרס "מקדם לעדן". קונטרס זה מתפרש על פני 117 עמודים ובו מתבררים ומתחדדים עיקרי השיטות בשאלת הקצירה והבצירה בשביעית⁹. השגתו העיקרית של הרב וינוגרד על דברי הגרש"ז נובעת מהרמב"ם הנ"ל (שמיטה ויובל ד, א), שהרב וינוגרד (שם סימן ב אות ג) מדייק מדבריו שקיימים שני איסורים במלאכת קצירה בשמיטה: א. קצירה כדרך הקוצרים. ב. קצירה לעבודת הארץ. לפי זה הוא דוחה את דברי הגרש"ז שבצירה כדרכה בפירות גוים מותרת לישראל, שהרי באיסור קצירה כלול גם איסור עבודת הקרקע, שאינו פוקע אף שקדושת הפירות פקעה.

אחרונים רבים נוספים¹⁰ למדו ברמב"ם כדרכו של הרב וינוגרד¹¹. כוונת

- 8 אמנם כתב במעדני ארץ שם שקצירת פירות שאינם ערלה אסורה אף שקוצר שלא על מנת לאכול, שהרי לא שייך להתיר פעולה זו משום שנוהגת בהם חובת הפקר.
- 9 ראה את דברי הגרש"ז (מבוא לקונטרס זה) המתארים חליפת מכתבים זו.
- 10 ביניהם המקדש דוד (סימן נט אות ו ד"ה כתב הרמב"ם), הרב איסר זלמן מלצר (במכתב לגרש"ז שהודפס בסוף מעדני ארץ), החזון איש (שביעית סימן יב ס"ק ז, סימן יז ס"ק ג), הגרי"ז (כ"כ בשמו חתנו הרב יחיאל מיכל פיינשטיין בחידושי מרן הגרי"מ סימן א) והתורת זרעים (פ"ח מ"ו ד"ה אמנם נראה).
- 11 וקשה מניין לרמב"ם [לפי אחרונים אלו] ללמוד שיש שני גדרים שונים באיסור קצירה, הרי בתורה נאמר רק "לא תקצור" ו"לא תבצור" ואין זכר ללאו נוסף? ובאמת הגרש"ז כתב (סימן ב ד"ה ומה שכתב) גם מכח קושיא זו שאין שני גדרים. הגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה פ"א ה"ב בב"ה"ל) תירץ שפשוטו של הפסוק מתייחס לאיסור קצירה של מלאכת הקרקע, אמנם מכך שהתורה כתבה 'נזירך' ו'קצירך' משמע לרמב"ם שישנו איסור נוסף - שאין לקצור ולבצור בתורת שלך. הגר"ש ישראלי תירץ (התורה והמדינה ג עמ' קלט, וראה הפניה לדבריו לקמן) שמכיון שגדר האיסור הוא להבליט במעשה הקצירה את בעלותו - "מזה למד הרמב"ם שאם תהיה הבלטת בעלות באופן אחר גם כן יהא איסור תורה. ועל כן יצא לו

האחרונים היא שאם קוצר לצורך השבחת הקרקע עובר על איסור קצירה של עבודת הארץ, אך אם אינו קוצר לצורך עבודת הקרקע¹² אינו עובר על איסור עבודת הארץ אלא רק על איסור קצירה כדרך הקוצרים, ואיסור זה בטל אם אינו קוצר כדרך הקוצרים¹³. והנה אף שבחלק מהאחרונים הנ"ל לא מבואר בפירוש שגדר איסור קצירה הוא גדר בעלות, היינו שבקצירתו הוא מראה בעלות בשדה כמ"ש לעיל, מכל מקום ה"חזון איש" כתב כן בפירושו¹⁴, ואף העלה מספר השלכות מעשיות על פי גדר זה¹⁵, ונמצא שגם האחרונים שחולקים על הגרש"ז, ואומרים שישנו גדר נוסף במלאכות קצירה ובצירה של מלאכת הקרקע, מכל מקום אפשר שהם מודים שמהות איסור קצירה כדרך הקוצרים הוא שאין להתנהג כבעלים, אלא שהם הוסיפו שישנו איסור נוסף שהוא מלאכת הקרקע. ולעומתם הגרש"ז נוקט שיש רק איסור אחד שהוא דין בפירות, ומהותו הוא שאין להתנהג כבעלים.

שכל שבוצר לעבודת האילן או שקוצר לעבודת הקרקע חייב בכל עניין, שהרי עצם הטיפול לצורך שמירת הקרקע או העצים לצורך היבול שלהם בעתיד, הרי אין לך הבלטת בעלות יותר מזה, שהרי בשל הפקר אף לא יעשה מלאכה לשמירת העץ לתנובתו להבא, ועל כן גם כשלא כדרך הקוצרים לוקה. ואינו דומה לבוצר לצורך הפירות, שאז כל שאינו בוצר הרבה אין בזה משום הבלטת בעלותו כלל, שהרי גם מן ההפקר רגילים לבצור באופן זה". כוונת הרב ישראלי היא ששני הגדרים הנ"ל יונקים ונובעים משורש אחד – הבלטת בעלות, הבלטת בעלות על הקרקע והאילן וכן הבלטת בעלות על הפירות, אלא שלגדרים אלו ישנם תנאי חיוב שונים אף שבמהותם הם אחד. מתורת כהנים למד הרמב"ם את העיקרון שגדר האיסור הוא הוראת והבלטת בעלות, וממילא השליך עיקרון זה גם ביחס לקרקע ולאילן, אלא שכאמור ביחס לקרקע כלל זה מוליד פרטי חיוב שונים.

- 12 זה שאין איסור קצירה כשאינו קוצר לצורך עבודת הארץ, אף שבפועל עושה מלאכה בארץ, לכאורה מכריח אותנו לטעון שלדעות אלו אין איסור 'אינו מתכוין' אף בפסיק רישיה בהלכות שביעית, והאריכו בזה רבים. אמנם אפשר לדחות שמה שאין איסור קצירה לעבודת הארץ הוא דווקא באופן שבפועל הקצירה אינה מועילה לעבודת הארץ, ונמצא שלא בכל מקרה קיימים שני איסורים אלו יחד. וכן כתב בחידושי מרן הגר"מ (שם), ואין הכרח שאחרונים אלו סוברים שאינו מתכוין מותר אפילו בפסיק רישיה.
- 13 יש להעיר שהגרש"ז בעצמו נתן דעתו לדברי הרמב"ם שמהם לכאורה משמע שישנו גם איסור עבודת הקרקע, ועל כן ביאר (מעדני ארץ סימן ב ד"ה ואף וד"ה ומה, סימן ג אותיות ז-ח) כמה דרכים ברמב"ם באופן שלא יסתרו את דבריו.
- 14 סימן ג ס"ק כא, סימן יב ס"ק ו (הוספות שביעית סוף פרה), סימן כב ס"ק ב. ועיינין בקהילות יעקב שביעית סי' ט ס"ק ב שמבאר על פי יסוד זה את דברי החזו"א בסימן ג ס"ק כג.
- 15 בסימן יב ס"ק ה כתב החזון איש שבקצירה לצורך בית דין אין איסור כלל. עוד פסק (סי' כב סוס"ק ב) שפירות שישיית שנכנסו לשביעית מותר לקוטפן אפילו בלא שינוי 'שאיין דין לא תקצור כדרך הקוצרין אלא בפירות שנתחייב להפקירן, ודרך הקוצרין משום דמיחזי כהנהגת בעלות נגעו בו'. כמו כן כתב החזון איש (סי' יב ס"ק ו) שישראל שקוצר שדה נכרי אינו עובר על איסור קצירה מהתורה אף לפי מי שאומר שאין לנכרי קנין להפקיע, משום שמהתורה קצירה אסורה רק בבעלים, אלא שרבנן גזרו על כך. אמנם לאחר כותבי זאת מצאתי שהרי"ג קרליץ כתב (חוט שני פ"ד כב ס"ק לו) שגדר איסורי קצירה ובצירה הוא מלאכת הקרקע ולא הוראת בעלות, ומכל מקום ביאר דבריו גם ביחס לדברי החזו"א, עיי"ש.

אמנם מדברי הרב וינוגרד (שם סימן ב, ג) משמע שלא רק שהוא התנגד לגרש"ז בכך שאמר שיש גדר נוסף של מלאכת הארץ, אלא שהוא גם סובר שהקצירה כדרך הקוצרים אינה מצביעה על כך שגדר האיסור הוא התנהגות כבעלים. מעניין להביא את נימוקו לכך (שם): "ואף שמבואר בהרמב"ם ובחינוך דטעמו של איסור בצירה כדי להראות שהפירות הפקר, אין מזה הוכחה להתיר בצירה בפירות גוים, דאין אנו דורשים טעמו של קרא לשנות את הדין, כמבואר". הגרש"ז מצידו מסביר בתשובתו (שם סימן ג ענף ד אות ט) שאין בדבריו דרישת 'טעמא דקרא': "וזה שהדר"ג שליט"א תמה על ראייה זו, וכתב שאין לסמוך כלל על זה כיון דאנו לא דרשינן טעמא דקרא, הנה לבד מזה שהרמב"ם חיבר את ספר המצוות בתור הקדמה לחיבורו הגדול ולא הייתה כלל כוונתו לפרש את טעמי המצוות בדרך הרעיון, וכידוע כל חכמי הדורות סמכו להורות הלכה למעשה מדברי הרמב"ם בסה"מ. אך גם בעיקר הדברים נראה פשוט דאין זה חשיב כלל בגדר של טעמא דקרא, שהרי להדיא דרשו בתו"כ מקרא שלא אסרה תורה לקצור אלא כדרך הקוצרין, וממילא שפיר בא הפירוש על זה שעיקר ההבדל הוא בין קוצר כמנהג בעלים או לא".

ראינו אם כן שבאופן עקבי דעת הגרש"ז שההגדרה ההלכתית של איסורי קצירה ובצירה היא שאין להראות בעלות על הקרקע והפירות, ונמצא שהגדר ההלכתי תואם לטעם האמוני של מצוות השמיטה¹⁶.

16 והנה, אף שעיקר דברינו שגדר איסורי המלאכות כהוראת בעלות הובא רק ביחס למלאכות קצירה ובצירה, מכל מקום יש שניסחו גדר זה גם ביחס לשאר איסורי השביעית. בספר שיח השדה (סימן ה) וב'אמונת יוסף' בביאורו על הירושלמי (טז, א ד"ה ר"ש) ביארו שיש מלאכות דרבנן שנאסרו בשביעית משום שהם במהותם כעין איסורי מלאכה בעבודת הקרקע, ומאידך מלאכות דרבנן אחרות אינן עבודת הקרקע, אלא מהות איסורן הוא ביטוי להוראת בעלות בקרקע. מתוך כך הם הגיעו לחידוש הלכתי - היתר 'לאוקומי אילנא' המבואר בגמרא (מועד קטן ג, א) שייך דווקא במלאכות דרבנן המבטאות הוראת בעלות, ולא במלאכות המוגדרות מצד עצמם כעבודת הקרקע. הטעם לכך הוא שכאשר מלאכות אלו נעשות לצורך של 'אוקומי אילנא' אין בכך ביטוי של הוראת בעלות באילן, שהרי כל מטרת עשיית מלאכה זו היא בשביל להציל את האילן, 'כאדם המציל מן הדליקה' כלשון הירושלמי (שביעית ב, ב), ונמצא שלא עשה מלאכה כלל, אך במלאכות דרבנן הנחשבות מצד עצמם כמלאכות הקרקע אין היתר של 'לאוקומי אילנא', כי גם לאוקומי זה עדיין מלאכה. זאת ועוד, הגרש"ז בעצמו ייחס את גדר 'הוראת בעלות' רק לאיסורי קצירה ובצירה, משום שרק ביחס לאיסורי קצירה ובצירה למדנו שישנו דין שכאשר עושה מלאכות אלו שלא כדרך הקוצרים פעולות אלו מותרות, אך לא מצינו כעין זה ביחס למלאכות זריעה וזמירה. כמו כן מסתבר שזריעה וזמירה וחרישה מוגדרות כמלאכות הקרקע, שהרי מלאכות אלו נעשות ומועילות בקרקע ובאילן עצמם, בניגוד לקצירה ובצירה שבדרך כלל נעשות רק בפירות, אך לא בהכרח שהם מועילות לקרקע ולאילן. אמנם יש פוסקים שניסחו שגדר האיסור של הוראת בעלות שייך לא רק ביחס למלאכות קצירה ובצירה אלא גם ביחס לזריעה וזמירה. פוסקים אלו ביארו לאור הבנה זו מספר הלכות קלט-קמא, ובדברי הרב חיים פנחס שיינברג (קובץ אוריתא ט עמ' קיט אות יג, עמ' קכ; אות יז, עמ' קכב; אות כב, עמ' קכד ד"ה ובעיקר).